

Подальші дослідження електоральної участі поляків в парламентських виборах лежать в площині вивчення психологічної поведінки виборців, аналізу поточної політичної ситуації та ставлення громадян до функціонування демократії в країні.

Список використаних джерел

1. Бортніков В. Електоральна легітимізація влади в умовах демократичної трансформації / В. Бортніков, В. Чубаєвський // *Studia Politologica Ucraino-Polona*. – 2015. – Вип.5. – С.55–64. // Bortnikov V. Elektoralna legitymacia vlady v umovakh demokratychnoi transformacii / V. Bortnikov // *Studia Politologica Ucraino-Polona*. – 2015. – Vyp.5. – S.55–64.
2. Попова О. Политическая идентификация в условиях трансформации общества / О. Попова. – СПб.: С.–П.ун–та, 2002. – 258 с. // Popova O. Politicheskaja identifikacija v uslovijah transformacii obshhestva / O. Popova. – SPb.: S.–P.un–ta, 2002. – 258 s.
3. Ротар Н. Політична участь громадян України у системних трансформаціях перехідного періоду / Н. Ротар. – Чернівці: Рута, 2007. – 472 с. // Rotar N. Polityczna uchast gromadian Ukrainy u systemnykh transformatsiakh perekhidnogo periodu / N. Rotar. – Chernivtsi: Ruta, 2007. – 472 s.
4. Охременко И. Электоральное поведение: теория вопроса. Учебное пособие: В 2 ч., Ч.1 / И. Охременко. – Волгоград, 2002. – 52 с. // Ohremenko I. Jelektoral'noe povedenie: teorija voprosa. Uchebnoe posobie: V 2 ch., Ch.1 / I. Ohremenko. – Volgograd, 2002. – 52 s.
5. Alberski R. Mała stabilizacja?: zachowania wyborcze polskiego elektoratu w elekcji sejmowej w 2011 roku / R. Alberski, [w:] *Wybory parlamentarne 2011, red. nauk. Agnieszka Turska-Kawa, Waldemar Wojtasik* – Katowice: REMAR Wojciech Wciślak, 2012. – S.7–22.
6. Campbell A. The American Voter / A. Campbell, P. Converse, W. Willer, D. Stokes. – N.Y., 1960. – 87 p.
7. Cześniak M. Partycypacja wyborcza polaków / Cześniak M. – Instytut spraw publicznych [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.isp.org.pl/files/20145849250174351001263374709.pdf>
8. Feliksiak M. Postawy wobec demokracji, jej rozumienie i oceny. Komunikat z badań. CBOS / M. Feliksiak. – Режим доступу: <http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2010/>
9. Florczyk A. Nowa geografia i polityczna Polski / A. Florczyk, T. Żukowski // *Wyniki badań – wyniki wyborow. 4 czerwca 1989* / red. L. Kolarska-Bobińska, P. Łukasiewicz, Z. Rykowski. – Warszawa, 1990. – 136 s.
10. Gendźwił A. O związku partycypacji wyborczej i stabilności porzeczności dla partii. Lokalne efekty frekwencyjne w wyborach parlamentarnych w Polsce w latach 2005–2011 / A. Gendźwił, Żółtak T., Rutkowski J. // *Studia Socjologiczne*. – Vol.214, Issue 3. – P.107–126.
11. Kik K. Absencja wyborcza w III RP – główne uwarunkowania / K. Kik // *Zachowania wyborcze społeczeństwa polskiego po 1989. Próba oglądu i analiza zjawiska* / red. A. Kasińska-Metryka, Kielce, 2006. – S.6–28.
12. Panicz U. Frekwencja wyborcza a stan polskiej demokracji [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/38371/1/panicz.pdf>
13. Państwowa Komisja Wyborcza [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pkw.gov.pl
14. Skarzyńska K. Człowiek a polityka. Zarys psychologii politycznej, Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2005. – 464 s.
15. Wierność wyborcza – przepływy między elektoratami partyjnymi z roku 2007 i 2011 / *Polskie Generalne Studium Wyborcze* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2011/K_151_11.PDF
16. Wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej. Państwowa Komisja Wyborcza [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://parlament2015.pkw.gov.pl/349_Wyniki_Sejm

Buslenko V. V., PhD, associate professor of the chair of political sciences and public administration Lesya Ukrainka Eastern European National University (Ukraine, Lutsk), Busln_@ukr.net
Likhatska T. A., graduate student of the Department of Political Science and Public Administration the National University of the East European by Lesya Ukrainka (Ukraine, Lutsk), appledream@ukr.net

Electoral citizen involvement in the Republic of Poland at parliamentary elections at the period of 1989–2015

Electoral citizen involvement in the Republic of Poland at parliamentary elections at the period of 1989–2015 was analyzed. Study on the interregional

election activity specific as well, as substantiate changes in its level in some regions was done.

Psychological aspects of voters' behavior, current political situation, public perception on the democracy functioning in the country are considered. By use of the comparative method statistic data of citizen participation in elections are generalized. Discovered trend to fluctuations in the level of electoral activity. Influence of institutional, socio-demographic and socio-cultural factors on electoral voter participation was determined.

Connection between electoral participation and stability of electoral support for leading political parties at the local level was analyzed. The conclusion about certain instability of the Polish electorate and at the same time its «vulnerability» to the political conflicts between the ruling and opposition parties was done.

Keywords: electoral participation, frequency, elections, the Republic of Poland, parties.

* * *

УДК 94(479.25:479.24):[327.5:316.776.23]

Гапєєва О. Л.,
кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, докторант, Національна академія сухопутних військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного (Україна, Львів), o.gapeewa@gmail.com

ІНФОРМАЦІЙНА КАМПАНІЯ «JUSTICE FOR KHOJALY» ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИСТОЯННЯ МІЖ ВІРМЕНІЄЮ ТА АЗЕРБАЙДЖАНОМ

Вірмено-азербайджанський конфлікт – найкривавіший з міждержавних конфліктів на пострадянському просторі. Історіографія цієї проблематики представлена окремими науковими студіями вірменських, азербайджанських та російських вчених, публіцистичними творами журналістів та політологів, ґрунтовними оглядами військових фахівців. Проте поза увагою дослідників залишилось інформаційне протистояння – важливий напрямок зовнішньої політики обох держав.

У попередніх наукових студіях автором зроблено ґрунтовний аналіз еволюції форм і методів інформаційного протистояння, які застосовувались залежно від перебігу конфлікту протягом 1991–1994 рр. та у теперішній час.

У цьому дослідженні автором проаналізовано інформаційну кампанію «JUSTICE FOR KHOJALY», яка проводиться з 2009 р. і є потужною пропагандистською акцією на визнання Ходжалінського геноциду світовою громадськістю.

Ключові слова: вірмено-азербайджанський конфлікт, засоби масової інформації, інформаційне протистояння, Нагірний Карабах, пропаганда, Ходжали.

Вірмено-азербайджанський конфлікт – найбільш тривалий, запеклий і кривавий конфлікт на пострадянському просторі. Після закінчення у 1994 р. його військової (активної) фази, сфера інформаційного протистояння – поєднання пропагандистських і технічних сил та засобів – стала невід'ємною складовою зовнішньої політики обох держав.

У попередніх наукових студіях автором було зроблено ґрунтовний аналіз еволюції форм і методів інформаційного протистояння в залежності від перебігу конфлікту. Встановлено, що інформаційний супровід подій щодо Нагірно-Карабахської Автономної області (далі – НКАО) розпочався наприкінці 80-х років минулого століття із залученням вірменської діаспори, наукової громадськості, інтелігенції та представників відомих історичних шкіл обох республік колишнього СРСР. Проте вищезазначені дії не знайшли належного відображення на сторінках партійної та радянської преси: завдяки нерішучості керівництва Радянського Союзу, КПРС та невизначеності державної політики щодо майбутнього статусу НКАО утворився інформаційний вакуум [1].

Після проголошення незалежності Республіки Вірменія та Азербайджанської Республіки міжнародний конфлікт трансформувався у міждержавний. Під час війни – 1991–1994 рр. – пропаганда з обох сторін діяла виключно в інтересах проведення військових операцій,

хоча окремі заходи наприклад, щодо Ходжалинських подій проводились кожною з них.

Після обрання Гейдара Алієва Президентом Азербайджану (1993 р.) у країні розпочинається цілеспрямоване формування пропагандистських структур, а інформаційне протистояння набуває рис складової зовнішньої політики країни. До здійснення інформаційних заходів залучаються державні органи, представники діаспори, різноманітні фонди, суспільні та міжнародні організації. Інформаційні кампанії ґрунтуються на комплексі «меншвартості переможеної сторони» та ідеології «отримання реваншу». Після підписання Указу Президента Азербайджанської Республіки «О геноциде азербайджанцев» (1998 р.) у суспільстві починають формуватися відверто націоналістичні настрої.

Слід зауважити, що «симбіоз» ідеології «отримання реваншу» та націоналізму дозволив певним чином консолідувати суспільство. Однак цілеспрямовані інформаційні заходи протидіючих сторін значною мірою підтримують стан перманентної напруги в зоні конфлікту. Починаючи з 2000 р. до суто пропагандистських засобів долучаються технічні та розпочинається період «хакерських» війн.

Події, пов'язані з конфліктом в НКАО, висвітлено у монографіях Г. М. Перепелиці [2], В. Ю. Богдановича [3], британського журналіста Томаса де Валла [4]. Сутність конфлікту та його історико-психологічні аспекти стали предметом наукових студій В. Ф. Погорілка [5], Г. П. Коржа [6] та А. А. Гулієва [7]. Проблемні питання НКАО з огляду на положення міжнародного права розглянуті у монографії А. А. Мережа [8]. Особливої уваги на думку автора заслуговують дослідження Д. Айрасли [9] та А. Ейюбова [10]. Низка наукових праць російського вченого К. В. Юматова [11–14] присвячена вивченню ролі, місця й впливу радянських періодичних видань на перебіг подій у НКАО. Хронологія відображення конфлікту у засобах масової інформації Вірменії та Азербайджану стала предметом публіцистичного твору співавторів – М. Григоряна та Ш. Рзаєва [15]. Проблеми інформаційної безпеки республіки Вірменія висвітлено у працях С. Мартиросяна [16], Азербайджану – у працях Р. Гулієва. Трагічні події щодо Ходжали стали предметом досліджень російських політологів – О. Власова, О. Русина та О. Караваєва; азербайджанських авторів – Т. Чаладзе, Л. Алієвої, Г. Панахі, К. Керімлі, а також є предметом обговорення на інтернет-порталах, у соціальних мережах та на численних форумах, присвячених подіям у НКАО.

На думку російського політолога О. Караваєва: «...російська політологія прагне не торкатися цієї теми, розуміючи, що дуже легко стати знаряддям пропаганди або впасти жертвою промивання мізків» [17].

Слід зауважити, що від початку проведення інформаційної кампанії «Justice for Khojaly» побачили світ й твори зарубіжних авторів, серед яких найбільш відомими є: «Khojaly Witness of a war crime – Armenia in the Dock» («Ходжалинський свідок воєнного злочину – Вірменія на лаві підсудних») – перша збірка про Ходжалинську трагедію, що вийшла у відомому видавництві ІТНАСА Press (м. Лондон) у 2014 р. та видана російською, турецькою та французькою мовами; твір колишнього військовослужбовця ВМС США, відомого письменника та кореспондента Рауля Лоурі Контрераса «Murder in the Mountains: War Crime in Khojaly and the Nagorno-Karabakh Conflict» («Вбивство в горах. Військовий злочин

в Ходжали і нагірно-карабахський конфлікт»), Лос-Анджелес, 2016 р.

Від початку жовтня 1991 р. азербайджанське місто Ходжали перебувало у блокаді: всі види сполучення були відсутні, системи життєзабезпечення вимкнені. Оборону міста утримували бійці Національної Армії Азербайджану (далі – НАА), співробітники міліції та ополченці, озброєні лише стрілецькою зброєю. 3 лютого 1992 р. Ходжали щоденно потерпав під потужних артилерійських обстрілів та спроб наступу з боку вірменських ЗС.

Нині вірменська сторона наголошує, що для ходжалинців було відкрито коридор, яким мирні мешканці при бажанні могли вийти з оточеного міста. Насправді така «можливість» виявилась добре організованою пасткою: Ходжали був блокований з трьох сторін. Представники НАА намагалися вивести ходжалинців по двох небезпечних напрямках, проте біля селища Нахчеванік вірменські збройні формування відкрили вогонь по беззбройних людях, переважно, дітях й жінках. Свідки трагедії згадують, як вірмени в білих маскувальних халатах розшукували тих, хто врятувався, розстрілювали або захоплювали в полон.

Нажаль, НАА не змогла (за іншою версією подій – не бажала) надати належної допомоги ходжалинцям. У результаті штурма міста, що здійснили вірменські ЗС при підтримці особового складу 366 мотострілецького полку колишнього СРСР, місто Ходжали було зруйновано вщент. Коли через два дні група місцевих журналістів на двох гелікоптерах змогла дістатися до району загибелі людей, побачене вразило всіх: гори трупів. Саме тоді вперше побачили світ кадри азербайджанського тележурналіста, Національного героя Азербайджану Чингіза Мустафаєва (загинув в бою в 1992 р.), відзняті на місці кривавих подій.

1 березня, коли група зарубіжних і місцевих журналістів прибула на місце трагедії, побачене справило ще більш жахливе враження: були виявлені факти знущання над загиблими: скальпування, обрізання вух та інших органів, виколювання очей, тощо.

29 лютого 1992 р. письменники Азербайджану звернулися до всіх радянських письменників колишнього СРСР з листом, у якому повідомляли про знищення міста Ходжали в результаті ретельно спланованого й успішно здійсненого акту геноциду щодо азербайджанського народу [20].

3 березня 1992 р. Національна Рада Верховної Ради Азербайджанської Республіки виступила із зверненням до парламентів всіх держав світу щодо Ходжалинської трагедії з проханням надати оцінку діям вірменських агресорів, що здійснили геноцид азербайджанців та замах на територіальну цілісність Азербайджану. 25 березня 1992 р. було створено депутатську слідчу комісію щодо обставин геноциду в НКАО, зокрема у Ходжали. 17 березня 1993 р. Національні Збори Азербайджанської Республіки на підставі повідомлення депутатської слідчої комісії щодо обставин геноциду в НКАО підтвердили оцінку вищевказаних подій, як геноцид. Пунктом 5 Постанови було доручено комісіям Національних зборів Азербайджанської Республіки з прав людини та міжнародних відносин, а також з іноземних справ довести до світової спільноти через ООН та інші міжнародні організації правду про геноцид у Ходжали [20].

26 лютого 1992 р. було встановлено як «День ходжалинського геноциду», який відмічається щорічно. З метою доведення правди про ходжалинські події до

народів світу й проведення «Дня ходжалинського геноциду» було підписано звернення до всіх азербайджанців світу.

За доповіддю правозахисного центру «Меморіал» щодо масових порушень прав людини, пов'язаних із зайняттям населеного пункту Ходжали збройними формуваннями, при штурмі м. Ходжали дії вірменських збройних формувань Нагірного Карабаху щодо мирних мешканців були скоєні всупереч Женевській конвенції, а також статей 2, 3, 5, 9, 17 Загальної декларації прав людини, ухваленої Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948 р. Зокрема, за висновком фахівців Центру, факти участі військовослужбовців колишнього СРСР у військових операціях в районі конфлікту, а також факти передачі військового майна військовим формуванням конфліктуючих сторін, потребували проведення додаткового розслідування [21].

Слід зауважити, що до ходжалинської трагедії вірменськими пропагандистами проводились цілеспрямовані антиазербайджанські кампанії, метою яких було створення негативного іміджу країни на міжнародній арені та виправдовування ситуації щодо приєднання НАО до Вірменії, зокрема, через незадовільну соціально-економічну ситуацію в регіоні та відверто націоналістичну та проісламістську політику Азербайджану [11–14]. Проте через двадцять років Азербайджану все ж дати вдалося подолати інформаційний бар'єр щодо ходжалинської трагедії, більшою мірою, завдяки інформаційній кампанії «JUSTICE FOR KHOJALY» («Справедливість до Ходжали») [20].

Проведення цього заходу було ініційовано 8 травня 2008 р. генеральним координатором Форуму Молоді Ісламської Конференції за Діалог і Співробітництво Лейлою Алієвою. Метою кампанії стало світове визнання та політико-правова оцінка ходжалинського геноциду; примушення уряду Вірменії до офіційних вибачень; отримання відповідних запевнень і гарантій того, що подібне не повториться; відшкодування матеріальних і моральних збитків; залучення до відповідальності винних у злочинних діях; підвищення поінформованості міжнародної спільноти про ходжалинський геноцид, історії вірмено-азербайджанського Нагірно-Карабахського конфлікту, його причин та наслідків, а також про необхідність якнайшвидшого і беззастережного виведення вірменських збройних сил з окупованих територій Азербайджану [20].

Завданнями кампанії є збереження пам'яті про тих, хто загинув; підтримка тих, хто вижив та пошуки шляхів щодо полегшення їхніх страждань.

Для досягнення мети й завдань в рамках кампанії використовуються різноманітні засоби й ресурси сучасних інформаційних технологій: створення змістовних веб-порталів, інформаційне наповнення сайтів органів державної влади, розвиток мережі електронних ЗМІ та проведення масових заходів [20].

Так, з 2009 р. заходи, передбачені кампанією, були успішно проведені в багатьох країнах, до них приєдналися понад 120 тисяч осіб та 115 організацій. З метою пропаганди мети кампанії застосовувались мітинги, виставки, семінари, круглі столи, бесіди, перегляди відео- та документальних фільмів, тощо. Активно використовувались можливості соціальних мереж та веб-сайтів.

Зауважимо, що в результаті проведених заходів, 1 лютого 2012 р. Сенат Пакистану одногосло-

дійняв резолюцію про визнання геноцидом проти азербайджанців військових злочинів у м. Ходжали. Таке рішення було ухвалене після звернення Парламентського союзу Організації ісламська конференція (ПС ОІК) до парламентів усіх країн – членів ОІК із закликом ініціювати, починаючи з 2012 року, міжнародне визнання геноциду азербайджанського народу в Ходжали. У Росії за останні п'ять–шість років результатом кампанії стали періодичні публікації в російських ЗМІ з цього питання, а також загальна позитивна зміна атмосфери сприйняття Азербайджану і його політики. Підключення до кампанії нових організацій як діаспори, так і зарубіжних громадських об'єднань стало також фактором, який надав кампанії більш масового характеру.

3 15 лютого 2016 р. з метою підтримки ініціативи Justice for Khojaly, UBM Group (United Business Media Group) розгорнув нову інформаційну кампанію: у Facebook, Twitter, Instagram і YouTube створені сторінки Justice for Khojaly. На цих сторінках розміщені постери, відеокадри, художні твори. на п'яти мовах: англійській, французькій, німецькій, російській та азербайджанській.

Починаючи з 2009 р. акції кампанії пройшли в Нідерландах, Польщі, Угорщині, Австрії, Швейцарії, ОАЕ, Україні, Ізраїлі, а також у Туреччині, Голландії, де було зібрано близько одного мільйона підписів під зверненням до парламенту з вимогою надати відповідну юридичну оцінку Ходжалинської різанини. 24 лютого в Сараєво (Боснія і Герцеговина) були відкриті пам'ятники жертвам Ходжали і конфлікту в Боснії. Низка заходів пропагандистського спрямування також була проведена в Бухаресті, Оттаві, Німеччині, Естонії, Франції, у кампанії взяла участь молодь, яка навчається за кордоном, а також студенти місцевих вишів [20].

Однак, на думку вірменських політологів, події в Ходжали стали пропагандистським «знаряддям» в руках «алієвського» клану, за вказівкою якого азербайджанські засоби масової інформації не втомлюються створювати «нелюдський» образ вірменського народу, «який здійснив геноцид в Ходжали». «Невгамовне бажання згустити фарби і звалити відповідальність за подію на вірмен настільки засліпило бакинських пропагандистів, що ті остаточно забрехалися, демонструючи підроблені фотографії трупів, які не мають відношення до подій 26 лютого 1992 року».

В контексті вищевикладених подій, наведемо інтерв'ю Аязу Муталібова, який під час подій в Ходжали був президентом Азербайджану: «Як кажуть ті ходжалінці, які врятувалися, це все було організовано для того, щоб був привід для моєї відставки... Я не думаю, щоб вірмени могли дозволити азербайджанцям отримати документи, що звинувачують їх у фашизмі. Можна припустити, що хтось був зацікавлений в тому, щоб потім показати ці кадри на сесії Верховної Ради, і все сфокусувати на моїй персоні... Я заявляю, що це вина азербайджанської опозиції» [22].

А ось думка Леона Мелик-Шахнаразяна, керівника аналітичного центру «Воскапанат» (Вірменія) щодо Ходжалинської трагедії: «Державна пропаганда Азербайджану, яка взяла на озброєння тезу «про скоєний з нечуваною жорстокістю геноцид азербайджанського населення Ходжали з боку вірмен», до цього дня продовжує наполягати на зручній для себе версії того, що сталося. Мабуть, таким неординарним способом

бакинська влада намагається стерти з пам'яті людства криваві події в Сумгаїті та Баку. З іншого боку Баку намагається використовувати звинувачення на адресу вірмен в якості ще одного «вагомого» доказу своїх ні юридично, ні історично не виправданих вимог щодо території Нагірно-Карабахської Республіки» [1]. Зауважимо, що сайт аналітичного центру «Воскапанат» неодноразово був об'єктом хакерських атак через заперечення Ходжалинського геноциду.

Висновок: Ходжалинський геноцид – трагічна сторінка Вірмено-Азербайджанської війни 1991–1994 рр., вічний біль азербайджанського народу. Історично ці події стали вагомою й переконливою складовою в інформаційному протистоянні між Вірменією та Азербайджаном та, водночас, елементом контрпропаганди з боку Вірменії.

Офіційна позиція азербайджанської держави вже підтримана багатьма країнами світу. Безумовно, цьому сприяла грамотно проведена інформаційна кампанія «JUSTICE FOR KHOJALY».

У наших подальших дослідженнях буде приділено увагу діяльності історичних шкіл Вірменії та Азербайджану в контексті подій, що розглядаються.

Список використаних джерел

1. Мелик-Шахназарян Л. Ходжалинское дело: особая папка [Электронный ресурс] / Л. Мелик-Шахназарян, Г. Демоян. – Режим доступа: <http://www.karabah.h18.ru/conflict/hodgalu/01.html>.
2. Перепелица Г. М. Генезис конфликтов на посткоммунистическом просторе Европы / Г. М. Перепелица. – К.: Стило – ПЦ «Фоліант», 2003. – 256 с.
3. Богданович В. Ю. Конфликты и войны после распада СССР: Моногр. / В. Ю. Богданович, А. Я. Маначинский, С. Г. Бутенко. – Житомир: Полесье, 2006. – 440 с. – рус.
4. Ваал де Т. Черный сад. Армения и Азербайджан между миром и войной / Т. Де Ваал [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.kavkaz-uzel.ru/system/uploads/attachment_data/file/0002/24358.
5. Погорилко В. Ф. Нагорный Карабах: какая автономия ему нужна – формальная или реальная? / В. Ф. Погорилко, А. Гулиев // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. – 2001. – Вип.12. – С.206–214.
6. Корж Г. П. Роль національної ідентичності у вірмено-азербайджанському конфлікті (історико-політологічний аспект) / Г. П. Корж // Вісн. Держ. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. – К., 2007. – №4. – С.143–149.
7. Гулиев А. Армяно-Азербайджанский нагорно-карабахский конфликт: сущность, характер событий и процесс урегулирования / А. Гулиев // Держава і право. Юридичні і політичні науки: зб. наук. пр. / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К., 2008. – Вип.42. – С.198–208.
8. Мережко А. А. Проблема Нагорного Карабаха и международное право / А. Мережко. – Киев: Бурого, 2013. – 207 с.
9. Айрасли Джангир Армяно-азербайджанский конфликт: военный аспект / А. Джангир. – Баку, 1995. – 45 с.
10. Эйюбов А. Карабах. Краткая хронология большой лжи и фарисейства / А. Эйюбов. – Баку: Издательство «Нафта-пресс», 1998. – 131 с.
11. Юматов К. В. Дискуссии по проблеме Нагорного Карабаха в научной и периодической печати Армении и Азербайджана в 1987–1991 гг. / К. В. Юматов // Вестник Томского государственного университета. – 2010. – №330.
12. Юматов К. В. Роль газеты «Советский Карабах» в формировании армяно-азербайджанского противостояния в Нагорном Карабахе (февраль–март 1988 года) / К. В. Юматов // Известия Томского политехнического университета. – 2012. – №6. – С.240–244.
13. Юматов К. В. К проблеме источниковедческого анализа периодической печати периода перестройки по проблеме армяно-азербайджанского этнополитического конфликта / К. В. Юматов // Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2012. – Вып.3.
14. Юматов К. В. Армяно-азербайджанский конфликт в отражении общесоюзной периодической печати ВЛКСМ в период

перестройки (на материалах газеты «Комсомольская правда» и еженедельника «Собеседник») / К. В. Юматов // Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2011. – Вып.350.

15. Григорян М. Между свободой и табу: освещение карабахского конфликта в средствах массовой информации [Электронный ресурс] / М. Григорян, Ш. Рзаев. – Режим доступа: http://www.c-r.org/downloads/ZURA_Accord_17_russ_2nd_aw_lo_res.pdf.
16. Мартиросян С. Армяно-азербайджанское информационное противостояние: От сердобольных граждан до государственной политики [Электронный ресурс] / С. Мартиросян. – Режим доступа: <http://www.panarmenian.net/rus/interviews/112752/>.
17. Караваев А. Трагедия Ходжалы: анализ в контексте современной политики / А. Караваев // Геноцид. – 2012. – №1 (55). – С.5–9.
18. Караваев А. 20 лет Ходжалы: дефицит сострадания и политика памяти [Электронный ресурс] / А. Караваев. – Режим доступа: <http://argumenti.ru/world/2012/02/159501>. – Название с экрана.
19. Власов А. Ходжалинская резня – одно из наиболее трагических событий постсоветской истории [Электронный ресурс] / А. Власов. – Режим доступа: <http://www.memo.ru/d/108122.html> – Название с экрана.
20. Официальные материалы: Управление делами Президента Азербайджанской Республики. Президентская библиотека [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://files.preslib.az/projects/khojali/rukhojali/gl2.pdf>.
21. Доклад правозащитного центра «Мемориал» о массовых нарушениях прав человека, связанных с занятием населенного пункта Ходжалы в ночь с 25 на 26 февраля 1992 г. вооруженными формированиями [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.memo.ru/hr/hotpoints/karabah/Hojaly/Chapter1.htm>.
22. Муталибов Аяз: правда о Ходжалы [Электронный ресурс] / А. Муталибов. – Режим доступа: <http://mahtalcar.livejournal.com/96283.html?thread=377627>.

References

1. Melik-Shahnarazjan L. Hodzhalskoe delo: osobaja papka [Jelektronnyj resurs] / L. Melik-Shahnarazjan, G. Demojan. – Rezhim dostupa: <http://www.karabah.h18.ru/conflict/hodgalu/01.html>.
2. Perepelyca G. M. Genezys konfliktiv na postkomunistychnomu prostori Jevropy / G. M. Perepelyca. – K.: Stylos – PC «Foliant», 2003. – 256 s.
3. Bogdanovich V. Ju. Konflikty i vojny posle raspada SSSR: Monogr. / V. Ju. Bogdanovich, A. Ja. Manachinskij, S. G. Butenko. – Zhitomir: Poles'e, 2006. – 440 s. – rus.
4. Vaal de T. Chernyj sad. Armenija i Azerbajdzhan mezhd mirom i vojnoj / T. De Vaal [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: http://www.kavkaz-uzel.ru/system/uploads/attachment_data/file/0002/24358.
5. Pogorilko V. F. Nagornyj Karabah: kakaja avtonomija emu nuzhna – formal'naja ili real'naja? / V. F. Pogorilko, A. Guliev // Derzhava i pravo. Juryd. i polit. nauky: zb. nauk. pr. – 2001. – Vyp.12. – S.206–214.
6. Korzh G. P. Rol' nacional'noi' identychnosti u virmeno-azerbajdzhans'komu konflikti (istoryko-politologichnyj aspekt) / G. P. Korzh // Visn. Derzh. akad. keriv. kadriv kul'tury i mystectv. – K., 2007. – №4. – S.143–149.
7. Guliev A. Armjano-Azerbajdzhanskij nagorno-karabaskij konflikt: sushhnost', harakter sobytij i process uregulirovanija / A. Guliev // Derzhava i pravo. Jurydychni i politychni nauky: zb. nauk. pr. / In-t derzhavy i prava im. V. M. Korec'kogo NAN Ukrainy. – K., 2008. – Vyp.42. – S.198–208.
8. Merezko A. A. Problema Nagornogo Karabaha i mezhdunarodnoe pravo / A. Merezko. – Kiev: Burago, 2013. – 207 s.
9. Ajrasli Dzhangir Armjano-azerbajdzhanskij konflikt: voennyj aspekt / A. Dzhangir. – Baku, 1995. – 45 s.
10. Jejjubov A. Karabah. Kratkaja hronologija bol'shoj lzhi i farisejstva / A. Jejjubov. – Baku: Izdatel'stvo «Nafta-press», 1998. – 131 s.
11. Jumatov K. V. Diskussii po probleme Nagornogo Karabaha v nauchnoj i periodicheskoj pečati Armenii i Azerbajdzhana v 1987–1991 gg. / K. V. Jumatov // Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. – 2010. – №330.
12. Jumatov K. V. Rol' gazety «Sovetskij Karabah» v formirovanii armjano-azerbajdzhanskogo protivostojanija v Nagornom Karabaha (fevral'-mart 1988 goda) / K. V. Jumatov // Izvestija Tomskogo politehnicheskogo universiteta. – 2012. – T.321. – №6. – S.240–244.
13. Jumatov K. V. K probleme istochnikovedčeskogo analiza periodičeskoj pečati perioda perestrojki po probleme armjano-azerbajdzhanskogo jetnopoliticheskogo konflikti / K. V. Jumatov //

Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta. – 2012. – Вып.3.

14. Jumатов K. V. Armjano–azerbajdzhanskij konflikt v otrazhenii obshhesojuznoj periodicheskoj pečati VLKSM v period perestrojki (na materialah gazety «Komsomol'skaja pravda» i ezhenedel'nika «Sobesednik») / K. V. Jumатов // Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta. – 2011. – Вып.350.

15. Grigorjan M. Mezhdju svobodoj i tabu: osveshhenie karabakhskogo konflikta v sredstvakh massovoj informacii [Jelektronnyj resurs] / M. Grigorjan, Sh. Rzaev. – Rezhim dostupa: http://www.c-r.org/downloads/ZURA_Accord_17_russ_2nd_aw_lo_res.pdf.

16. Martirosjan S. Armjano–azerbajdzhanskoe informacionnoe protivostojanie: Ot serdobol'nyh grazhdan do gosudarstvennoj politiki [Jelektronnyj resurs] / S. Martirosjan. – Rezhim dostupa: <http://www.panarmenian.net/rus/interviews/112752/>.

17. Karavaev A. Tragedija Hodzhaly: analiz v kontekste sovremennoj politiki / A. Karavaev // Genocid. – 2012. – №1 (55). – S.5–9.

18. Karavaev A. 20 let Hodzhaly: deficit sostradanija i politika pamjati [Jelektronnyj resurs] / A. Karavaev. – Rezhim dostupa: <http://argumenti.ru/world/2012/02/159501>. – Nazvanie s jekrana.

19. Vlasov A. Hodzhalinskaja reznja – odno iz naibolee tragicicheskikh sobytij postsovetskoj istorii [Jelektronnyj resurs] / A. Vlasov. – Rezhim dostupa: <http://www.memo.ru/d/108122.html> – Nazvanie s jekrana.

20. Oficial'nye materialy: Upravlenie delami Prezidenta Azerbajdzhanskoj Respubliki. Prezidentskaja biblioteka [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://files.preslib.az/projects/khojali/rukhojali/g12.pdf>.

21. Doklad pravozashhitnogo centra «Memorial» o massovyh narushenijah prav cheloveka, svjazannyh s zanjatijem naselennoho punkta Hodzhaly v noč' s 25 na 26 fevralja 1992 g. vooruzhennyimi formirovanijami [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.memo.ru/hr/hotpoints/karabah/Hojaly/Chapter1.htm>.

22. Mutalibov Ajaz: pravda o Hodzhaly [Jelektronnyj resurs] / A. Mutalibov. – Rezhim dostupa: <http://mahtalcar.livejournal.com/96283.html?thread=377627>.

Гапеева О. Л., Candidate of Historical Sciences, Senior Researcher, Doctorate student, Lviv National military Academy named after hetman Sagaydachny (Ukraine, Lviv), o.gapeeva@gmail.com

Informational campaign «JUSTICE FOR KHOJALY» as the component of the information confrontation between Armenian and Azerbaijani

The Armenian–Azerbaijani conflict – the bloodiest interstate conflict in the post-Soviet space. The historiography of this problem is presented by separate research of the Armenian, Azerbaijani and Russian scientists, journalistic material Journalists and political analysts, a thorough overview of military specialists. However, outside the field of view of researchers turned informational confrontation – the major direction of the foreign policy of both countries.

In previous research the author presents the results of the analysis of the forms and methods of information influence who applied depending on the progress of the conflict during 1991–1994 and now.

In this study, the author analyzed the information campaign «JUSTICE FOR KHOJALY», which carried out in 2009 and is a powerful propaganda action for the recognition of Khojaly genocide by the world community.

Keywords: Armenian–Azerbaijani conflict, information confrontation, propaganda, Nagorno–Karabakh, media, Khojaly.

УДК 329(430)

Гримська М. І., кандидат політичних наук, доцент кафедри державного управління, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), grymska.mi@ukr.net

РАДИКАЛІЗАЦІЯ ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ ПРЕФЕРЕНЦІЙ В СУЧАСНІЙ НІМЕЧЧИНІ

На прикладі Республіканської партії та партії «Альтернатива для Німеччини» проаналізовано історичні передумови створення та подальший розвиток крайніх правих політичних партій. Розглянуто еволюцію їхніх ідеологічних засад, виокремлено етапи їхнього становлення, представлено специфіку та особливості функціонування в політичній системі Німеччини. Розглянуто сучасний стан крайніх правих політичних партій в Німеччині. Встановлено та висвітлено причини втрати окремими сучасними крайніми правими політичними партіями прихильності електорату та представництва у парламенті Берліну та Європейському парламенті. Наголошується, що

серед таких причини, зокрема, низька ефективність політичних лідерів, авторитаризм, проголошення у якості політичної мети об'єднання німецьких земель, що спричинило залицування з боку європейських спільнот та представників офіційних органів керівництва Європейського Союзу у схильності до екстремізму. Зауважується, що досвід політичної діяльності крайніх політичних партій Німеччини, зокрема, Республіканської партії та партії «Альтернатива для Німеччини» може бути корисним для України щодо прогнозування та упередження політичних конфліктів.

Ключові слова: політичні партії, крайні праві політичні партії, Німеччина, партія «Республіканці», партія «Альтернатива для Німеччини».

Історія крайніх правих політичних партій розпочинається одразу після завершення Другої світової війни. У її рамках виокремлюють три етапи: 1) від встановлення миру і до середини 50-х рр.; 2) 60-ті – середина 80-х рр. ХХ ст.; 3) з середини 80-х рр. ХХ ст. і до сьогодні. Під час першого періоду було створено сім крайніх правих політичних партій, які були доволі популярними на початку своєї діяльності, однак цей успіх був короткотерміновим і після заборони у 1952 р. найбільш радикальної Соціалістичної імперської партії, підтримка усіх крайніх правих почала знижуватись і вони, зрештою, стали маргінальними.

Другий етап розвитку крайніх правих політичних партій в Німеччині розпочався у середині 1960-х рр. Найбільш активною залишалась Німецька імперська партія, але і вона вступила у період кризи через внутрішньопартійні конфлікти і розколи. Намагаючись подолати ці проблеми, керівництво партії зробило зусилля об'єднати розрізнені крайні праві сили в країні, що призвело до формування у 1964 р. Націонал-демократичної партії Німеччини. Її активізація та електоральні успіхи і стали основою для початку другого етапу історії крайніх правих політичних партій. Його специфіка полягала у прагненні НДПН та інших крайніх правих максимально дистанціюватись від нацистського минулого при одночасному збереженні важливої для виборців риторики. Партія розвивалась швидкими темпами та здобувала певні електоральні успіхи.

Другий етап у житті крайніх правих політичних партій був ще коротшим і завершився уже в кінці 1960-х рр. У НДПН розпочалися конфлікти за лідерство, підтримка почала поступово знижуватись, скорочувалась кількість її членів, погіршувався фінансовий стан. Крайні праві поступово знову стали маргінальними і залишались у такій ситуації до початку у середині 80-х рр. третього етапу, який характеризувався виникненням ще низки крайніх правих політичних сил, крім домінуючої Націонал-демократичної партії Німеччини. Серед них варто відзначити партії «Республіканці» та «Альтернатива для Німеччини», які змогли створити конкуренцію в середовищі крайніх правих.

Партія «Республіканці» розглядається практично в усіх наукових працях, предметом яких є крайні праві політичні партії в Німеччині. Зокрема, про неї більшою чи меншою мірою говорять такі дослідники як Т. Вільямс, Р. Ітвелл, П. Ігнаці, П. Меркл, К. Мудде, П. Норріс, В. Чепін, П. Хейнсворз та ін. Є низка публікацій, присвячених і безпосередньо партії Республіканці, більшість з яких датовано серединою та кінцем 90-х рр. Наприклад, це праці Х–Й. Віна, В. Данілова, Н. Лепці, П. Мніча, Р. Цігельмана, Р. Штоссаї і т.д. Партія «Альтернатива для Німеччини» є достатньо новою, а тому наукова спільнота лише розпочинає здійснювати її ретельний аналіз.

Крайня права політична партія Республіканці була заснована у 1983 р. групою колишніх членів право-